

«ISINE TIRKELIP TIGILSIN» POVESTINDE QAARMAN OBRAZIN JASAW SHEBERLIGI

N.Jawlibaeva – *tayanish doktorant*

Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı

Tayanch soʻzlar: Sh.Seytov, proza, mahorat, badiiylık, uslub, povest, obraz, syujet, peyzaj, detal.

Ключевые слова: Ш.Сейтов, проза, мастерство, артистизм, стиль, повествование, образ, сюжет, пейзаж, деталь.

Key words: Sh.Seytov, prose, skill, artistry, style, narrative, image, plot, landscape, detail.

Kirisiw. Sh.Seytovtıń «Isine tirkelip tigilsin!...» povesti «Ámiwdárya» jurnalında 1986-jılı (№11, 12 sanlarında) hám 1987-jılı (№1-sanında) «Jınayatlı isine qosıp tigilsin» degen atama menen basılıp shıqqan edi. Povest 1986-jıldın ózinde-aq jazıwshınıń «Shırashılar» dep atalǵan kitabında «Isine tirkelip tigilsin!...» degen atama menen tez waqıtta qayta islenip basılıp shıqtı. Shıǵarma 1980-jıllardaǵı qaraqalpaq prozasında tubalawshılıq dáwiriniń ashshı haqıyqatlıqların ashıqtan-ashıq súwretlewı, nızamsız ideologiyaǵa «baǵınǵan» jámiyettiń jeke insanlar táǵdiri hám ishki dúnyasına tiygizgen unamsız tásirin miliciya xızmetkeri Ábilqasım Maxmudovtıń tilinen isenimli ashıp beriwı menen oqıwshınıń dıqqatın ózine tartadı.

Ádebiyatlar analizi. Professor K.Allambergenov sol dáwirdegi kórkemligi joqarı shıǵarmalardıń qatarında Sh.Seytovtıń bul povestın ayrıqsha atap kórsetip, shıǵarmada dáwir haqıyqatlıǵınıń kórkem súwretleniw ózgeshelikleri tuwralı bılay dep jazǵan edi: «Povestte negativ qubılıslar orın alǵan dáwirlerdegi joqarǵı ayırım basshılardıń jumıs stilindegi bir táreplemelik, formalizm, demokratiyalıq principen shetlew usalǵan unamsız illetler ótkir sıǵa alınadı» [1]. Professor S.Bahadırova da usı dáwirde dóretilgen shıǵarmalar tuwralı pikir júrite otırıp: «...Bul shıǵarmalardı oqıp otırıp búgingi prozanıń tolqıtqan máseleleriniń biri tubalawshılıq dáwiriniń turmısımızǵa jat bolǵan elementlerdi joq etiw ushın, olardı kórkem sózdiń kúshi menen áshkara etip otırǵanlıǵın kóremiz. Olardıń ósiw jolında baslı tendenciyaLARınıń biri satiralıq, áshkaralawshılıq, hátte, feletonnıń tásiiri úlken. Ekinshi bir ózgeshelik detektivlik tendenciya basım» – dep jazadı [2]. Al, ádebiyatshı J.Esenov jazıwshı tuwralı bir maqalasında: «Ol búgingi turmısımız tuwralı mártlershe qorıqpastan, ashıqtan-ashıq túrde kúyinip, ashınıp otırıp jazadı... pulǵa satılǵanlarǵa hám pulǵa namıs ardı satıp alıwshılarǵa ǵázebi ayqın hám ashıq... haqıyqatlıǵı menen tuwrılıǵına hayran qalasań» [3] dep jazǵan edi.

Tiykargı bólim. Ótken ásirdeń 70-jıllarındaǵı hám 80-jıllarınıń basında xalqımız basınan tubalawshılıq dáwiriniń awır sharayatların keshiriwi social-tariyxıy turmısımızdıń bir bólegi bolǵan kórkem ádebiyatımızǵa da óz tásirin tiygizdi. Tubalawshılıq dáwirindegi ayırım adamlardıń máńgúrlık psixologiyası, nızamnıń óz kúshin joǵaltıwı nátiyjesinde jámiyettiń turǵınlıq jaǵdayında xalqımız basınan keshirgen awır aqıbetleri kórkem proza-mızda ótkir dramatizmge, tragizmge tolı shıǵarmalardıń dóretiliwine tiykar boldı.

T.Qayıpbergenovtıń «Kózdıń qarashıǵı» romanında sol tubalawshılıq dáwiriniń adamları arasında joǵalıp baratırǵan joqarı adamgershilik pazıylet – hújıdandı kózdıń qarashıǵında asırıp-abaylaw ideyası tursa, K.Raxmanovtıń «Aqıbet» romanında pul, baylıq toplaw jolında adamgershiliginen ayırılǵan ayırım sawda xızmetkerleriniń qıńır isleri ótkir satiralıq usılda ashıp beriledi.

Sh.Seytovtıń «Isine tirkelip tigilsin!...» povestinde ádepi-ikramlıqtıń ne ekenin umıtpıy qoyǵan, insan qádir-qımbatın, onıń namıs-arın «pulǵa satıp alıwǵa boladı» dep isengen ayırım kimselerdiń jınayatlı isleri ashıqtan-ashıq súwretlenedi. Povestte bunday ótkir sıpatlar jáne de ayqın sáwleleniwın tapqan. Jazıwshınıń bul povesti ádebiyatımızda detektivlik tendenciyaǵa jazılǵan kórkem shıǵarma sıpatında da bahalanadı.

Povestte tubalawshılıq dáwiri negativ qubılıslarınıń súwretleniwine baylanıslı ótkir áshkaralawshı sıpatlar sol jámiyetlik sistemaniń qurbanı bolǵan jıǵırma úsh jasar jigit, miliciya xızmetkeri Ábilqasım Maxmudovtıń tilinen onıń qamaqta waqtında jazǵan kúndeligi arqalı berilip barıladı. Shıǵarmada jaslayınan ákesinen jetim qalıp, Jomartxan, Qalıy sıyaqlı adamlardıń qolına túsip qalǵan, sanası tómen Ábilqasımınıń, sonday-aq, kózi de, júregi de soqır onıń anasınıń táǵdiri oqıwshıda hám ǵázepli, hám ayanıshlı sezimlerde oyatadı. Sol tubalawshılıq dáwirinde jámiyette Ábilqasım sıyaqlı fizikalıq jaqtan jetilisse de, sanası sayız adamlardıń kóp orın alǵanlıǵın, nátiyjede olar Jomartxannıń shopanına, Qalıydıń qol balasına aylanıp ketkenligin tereń ashınıw menen tilge aladı. Ol «Bul obraz arqalı avtor birinshi gezekte sananı jetilistiriw kerekligin bas problema etip qoyadı» dep durıs kórsetedi. Sonday-aq, povestte Xojabay ismi burın komsomol komitetiniń sekretarı, soń mektep direktorı bolatuǵın epikalıq personaj obrazı bar. Bul obraz Ábilqasımınıń óz qáteliklerin kesh bolsa da túsiniw, ómirde durıs jol tańlawına, eń baslısı onıń sanasınıń oyanıwına járdem beredi.

Povestte Xojabay bir kúni Ábilqasım óli tonawshı hám tiriyeke satıw menen shuǵıllanatuǵın jınayatshı Jumanazar Shámekovtı onıń jınaytı «sherigi» huqıq qorǵaw ministriniń óziniń qolına tapsırıp ketkenligin aytıp kelgeninde Xojabaydıń oǵan: «Sen sawalmaytuǵın sada ekenseń!» degen ǵápiniń mánisin ol jaladan qamaqqa túskeninde ǵana túsiniw jetedi. Qaharmannıń usı waqıtta sanasında júz berip atırǵan ózgerisleri, ishki tolǵanısları, ruwxıy daǵdarısları kórkem psixologiyalıq súwretlewler menen birge onıń óziniń tilinen lirizmge tolı qatarlarında isenimli ashıp beriledi. Demek, Sh.Seytov sol 1980-jıllarda turıp-aq jámiyette adamlar arasında háwij alıp baratırǵan máńgúrlık psixologiyasını ashıqtan-ashıq súwretleydi, insanlardıń huqıq erkinlikleri támiyinleniwın batıl túrde aytadı.

Ótken ásirdeń 70-80-jıllarındaǵı nemquraylıq negativ ahwallardıń keńnen óris alıwına alıp keldi. Mıynet-keshlerdiń atınan kelip túsip atırǵan arız xatlar hesh kórip shıǵılmastan-aq «Isine qosıp tigilsin» degen bir awız sóz benen-aq jábirleniwshini azaplap otırǵan jınayatshılardıń qolına qayta jiberildi. Olar bolsa máseleni óz bildiginsheshe sheshti.

Avtor usı máselelerdi povesttiń bas qaharmanı Ábilqasım Maxmudov obrazı arqalı jan kúyerlik penen ortaǵa taslaydı.

Avtordıń tastıyqlawınsha, bulardıń bárine sebepshi feodallıq dúzimnen kiyatırǵan unamsız sarqıtlar, adamlar sanasındaǵı hadal miynetsiz hádden tis bayıwǵa urınıwshılıq psixologiyası, geypara adamlardıń sanasınıń oǵada tómen dárejede rawajlanıwı, ayırım iplas adamlardıń basshı postlarǵa shıǵıp ketip, zańdı óz mápleri ushın paydalanıwları... Bolmasa Nazar Reymov, Qatıra kibi hújdanlı adamlar biziń turmısımızda haqıyqatında da bar edi. Tilekke qarsı, olar oǵada az boldı. Olardıń esesine Ábilqasım Maxmudov sıyaqlı garmonikalıq jaqtan hár tárepleme jetilispegen, fizikalıq jaqtan jetilisse de, sanası sayız adamlar kóp orın aldı. Nátiyjede olar Jomartqannıń shopanına, Qaliydiń qol balasına aylanıp ketti. Qaliyler bayısa, solardıń arqasında bayıdı. Avtor Ábilqasım Maxmudov obrazı arqalı negativ jaǵdaylardıń sebebin oǵada real sáwlelendirgen. Bul arqalı avtor birinshi gezekte sananı jetilistiriw kerekligin baslı másele etip qoyadı.

Povestte Xojabay degen (soń sovhoz direktori bolatuǵın) haqıyqatshıl, gúressheń qaharman bar. Ábilqasım Maxmudovtıń durıs jol tańlawına, aqır-ayaǵında unamsız jaǵdaylarǵa qarsı gúressheń bolıp jetisiwine, mine, usı Xojabay sebepshi bolǵan edi. Biraq Ábilqasım da Nazar Reymov túsken duzaqqa túsip qaladı. Bul álbette, shıǵarmanıń gúressheń qaharmanı joq degen mánini keltirip shıǵarmaydı. Kerisinshe onıń gúressheńlik ruwxınıń qanday qıyın jaǵdayda da moyımaǵanlıǵın kórsetedi. Sebebi shıǵarmanıń bas qaharmanı Ábilqasım Maxmudov qamaqta jatıp, tiyisli jerlerge arız etiwın toqtatpaydı, óziniń nahaqtan qamalıp ketkenin dálillew ushın gúresedi. «Arzası isine qosıp tigilsin!» dep ózin sudlatqanlardıń qolına qaytarılıp jiberilse de, óziniń aqlanatuǵınlıǵınan úmitin úzbeydi.

Povestte peyzajlıq detallar dáwir kórinislerin, qubılısların sáwlelendiriw ushın xızmet etedi: «Quyash artında ájeptáwir jaman saǵım qaldırıp batıp baratır edi...» Jazıwshı keshegi bir jámiyetlik dúzim jalǵan siyasatı neshshe-neshshe insanlar kewline túsirgen, qaldırıp ketken illetlerin tábiyat kórinisin súwretlew arqalı qaharman táǵdirine baylanıslı túrde beredi. Shınında da sol bir jámiyettegi negativ jaǵdaylar Ábilqasımın kewil dúnyasında ájep táwir saǵım qaldırıp ketken joq pa?! Jámiyettegi qarama-qarsılıqlar, ádalatsızlıqlardıń bárha ústem bolǵanlıǵı, insan ar-namısı ayaq astı etilgenligi, ayırım adamlardıń pul, hámel ushın hár qanday jinayat islewden de tayınbay, óziniń adamgershilik qásiyetlerinen ayırıla baslaǵanın peyzajlıq detallar járdeminde beredi. Sonday-aq, kórkem shıǵarmada peyzajdı tek psixologiyalıq funkciyada emes, al ekologiya problemasını sáwlelendiriw ushın da qollanıw múmkin.

Sh.Seytov shıǵarmalarında peyzaj tek psixologiyalıq xızmette qollanıladı. Avtor qayta islengen variantında shıǵarmanıń «Jınayatlı isine qosıp tigilsin» degen dáslepki atamasın «Isine tirkelip tigilsin!..» dep ózgertken. Sebebi jazıwshı bas qaharman Á.Maxmudovtıń táǵdir sharayatlarınan kelip shıǵıp, shıǵarmanı onıń sońǵı ataması menen atawdı maqul kórgen. Povestte zań xızmetkerleriniń ózleriniń jınayatlı isleriniń qurbanı bolǵan miliciya xızmetkeri Á.Maxmudovtıń qamaqta jatıp, óziniń ayıpsızlıǵın dálillewge urınıp joqarı orınlarǵa jazǵan shaǵım xatlarına «Isine qosılıp tigilsin!..» degen birgelkili juwaplar kele beredi. Sebebi qaharmannıń bul shaǵım arzaları onı jaladan qamatıp jibergen zań xızmetkerleri

basshılarınıń qolına barıp túse beredi hám ol shaǵım arzalar «Isine tirkelip tigilsin!..» degen birgelkili juwaplar menen izge qaytarıla beredi. Avtor ózi súwretlep otırǵan tubalawshılıq dáwiriniń haqıyqatlıqların bas qaharman Á.Maxmudovtıń táǵdirine. Sebebi, hár bir shıǵarmanıń kitap variantı onıń kórkem shıǵarma sıpatında tolıq tamamlanǵan dóretpe ekenligin kórsetedi. Bul sol shıǵarmaǵa qoyılǵan sońǵı noqat bolıp tabıladı. Jazıwshı shıǵarma tekstinde irkilis belgilerine de ayırıqsha wazıypa júkleydi. Povestte Ábilqasımın haqıyqatlıqtı izlep tiyisli orınlarǵa jazǵan shaǵım arzasına bärqulla «Isine tirkelip tigilsin!..» degen birgelkili, húkimli juwaplardıń kele beriwı, onıń jazǵan shaǵım xatlarınıń qanaatlandırıl-mawınıń sebebi de avtor tárepinen tubalawshılıq dáwirinde eldiń basında turǵan ayırım basshı xızmetkerlerdiń óz ara til biriktirip, haqıyqatlıqtıń betin búrkew ushın islegen unamsız isleriniń nátiyjesi sıpatında kórsetiledi. Usı birgelkili juwaplar sol dáwirdegi jámiyetlik basqarıw sistemasındaǵı táǵdirleri ózgelerdiń bir awız sózine baǵınıshlı bolıp qalǵan insandardıń sharasız táǵdiriniń ashshı haqıyqatlıǵı ekenligine gúman joq! Shıǵarmada usı ideyanı beriw ushın jazıwshı úndew hám kóp noqat belgilerin orınlı paydalanadı. Ásirese, irkilis belgilerinen ónimli hám orınlı paydalanıw jaǵdayı jazıwshınıń dóretiwshilik stiline aylanıp barǵanlıǵın onıń sońǵı romanlarınan da kóriwge boladı. Shıǵarmanı qayta islewde, jazıwshılardıń shıǵarmasın qayta bastırıwda onıń kompoziciyasına ózgerisler kirgiziwi kereksiz waqıyalardı alıp taslaw yaqı shıǵarmanıń bayanlaw usılın jetilistiriw bolıp tabıladı. Sh.Seytovtıń «Isine tirkelip tigilsin!..» povestiniń sońǵı variantın kúndelik dápter formasına qurıwı jazıwshınıń shıǵarmada bayanlaw usılın jetilistiriwi esabınan kelip shıqqan. Sebebi shıǵarmanıń dáslepki variantında bayanlaw tipologiyasınıń kúndelik dápter usılı ele jetilispegen formada ushırasadı. Bunda syujet gúrrińshi-qaharmannıń (sudlanıp ketken qaraqalpaq inspektori Á.Maxmudovtıń) tilinen ITK monshasınıń «banchigi» waqtında basınan keshirgen waqıyalarınan baslanadı. Bul tuwralı professor K.Allambergenov «Avtor qaharmandı biykardan-biykar qamaqxanannıń banchigi etip almaǵan. Bunı menen avtor Ábilqasımın – bas qaharmanın barlıq gúnalarından pák etip shıǵarıwdı názerde tutqan» dep túsindiredi [1]. Demek, bunda avtor «monsha» detalın shıǵarmanıń ideyası menen baylanıslı qollanadı. Povesttiń kitap variantında usı waqıyalar Ábilqasımın qamaqta waqtında jazǵan kúndeligi formasına kóshiriledi. Povesttiń sońǵı variantında shıǵarmanıń bayanlaw usılına bunnan basqa biraz ózgerisler kirgizilgen. Dáslepki variantında povest Nazar Reyimovtıń Ábilqasımǵa jazǵan xatı menen tamamlansa, sońǵı variantında shıǵarma gúrrińshi-qaharmannıń (Ábilqasımın) óziniń tilinen juwmaqlanadı: «Men ele juwınıp atırman, monshadan girishtey bolıp girbińsiz shıǵatuǵınma gúmanım joq. Tek, sizler jalıqpań, házirshe kúte turıń. Ekinshi dápterimdi kútiń. Taǵı eki dápterim bar, bul tek birinshisi...». Shıǵarmada qaharmannıń óziniń tilinen berilgen bul bayanlawlarda qaharmannıń ele aqlanıp shıqpaǵanı oqıwshıda ókinish sezimlerin tuwdırsa da, onıń sońǵı eki dápteri haqqındaǵı wádesi oqıwshıda gúrrińshi-qaharmannıń (Ábilqasımın) baxıtlı kelesheğine úmit payda etedi. «Isine tirkelip tigilsin!..» povestin qayta bastırıwda avtor ayırım orınlarda kereksiz bayanlawlardan waz keshken.

Juwmaq. Juwmaqlap aytqanda «Isine tirkelip tigilsin!..» povestinde ótken ásirniń 80-jıllarındaǵı turǵınlıq dáwirinde mámlekettegi talan tarajlıq, tonaw-shılıq, tirilerdi de qoya berip ólilerdi «tonaw»ǵa ótken ayırım kimselerdiń jan túrshiktirerlik qılwalı, morallıq jaqtan buzılǵan jámiyette adamlardıń, hátte, birin-biri aldawshılıq, paraxorlıq jolına ótip ketiwi sıyaqlı jinayatlı

isleri, jámiyette usınday awır jinayatlardıń zań xızmetkerleriniń ózleri tárepinen shólkemlestiriliwi nátiyjesinde insan qádiriniń ayaq astı bolıw jaǵdayları burmalamastan, ashıqtan-ashıq súwretlenedi. Sh.Seytovtıń «Isine tirkelip tigilsin!..» povesti bul baǵdarda dáwir haqıyqatlıqların kórkem obrazlar arqalı sheber súwretlep bergen realistlik shıǵarmalardıń biri bolıp tabıladı.

Ádebiyatlar

1. Алламбергенов К. Дәуір, әдебиәт хәм талап. 1986-жылдың әдебий жыл жуўмағы. // «Әмиўдәрәя». – Нөкис: 1987. №5. 94-б.

2. Бахадырова С. "Китаби дедам Қорқут", "Қоблан", "Едиге" хәм хәзирги әдебиәт хәққинда ойлар. – Нөкис: «Қарақалпақстан», 1992.

3. Есенов Ж. Поэзиядан басланған жоллар. // «Еркин Қарақалпақстан». – Нөкис: 1997. № 93. 2-август.

REZYUME. Maqolada yozuvchi Sh.Seytovning "Isine qosip tigilsin" povestida obraz yaratish mahorati haqida fikr yuritiladi. Xususan, xarakter yaratishdagi psixologik jihatlar batafsil tahlil qilinadi.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматривается мастерство образ в повести «Исине косып тигилсин» писателя Ш. Сейтова. В частности, подробно анализируются психологические аспекты создания персонажа.

SUMMARY. The article discusses the skill of creating an image in the novel "Isine qosip tigilsin" by writer Sh. Seytov. In particular, the psychological aspects of character creation are analyzed in detail.

IKROM OTAMURODNING YOLG'IZLIK FALSAFASIGA YONDASHUVIDA

RUHIYAT TALQINLARI

S.Ch.Jumaeva – filologiya fanlari nomzodi

Alfraganus universiteti

Tayanch soʻzlar: shoir, teran tafakkur, yolgʻizlik, gʻoyaviy-falsafiy niyat, falsafiy mushohada, badiiy-estetik taʼsir, maʼnaviy-maʼrifiy jihat.

Ключевые слова: поэт, глубокое мышление, одиночество, идейно-философская интенция, философское наблюдение, художественно-эстетическое воздействие, духовно-просветительский аспект.

Key words: poet, thoughtful thinking, loneliness, ideological-philosophical intention, in philosophical observation, artistic-aesthetic influence, spiritual-educational aspect.

Kirish. Sheʼriyatda mavzu, ohang va soʻzning bir-biri bilan uygʻun inʼikosi badiiy mukammallikni taʼminlaydi. Turli avlodga mansub shoirlar sheʼriyati oʻzaro taqqoslansa, har bir davrga xos faol badiiy soʻz, obrazli ifodalarni uchratamiz. Ikrom Otamurod sheʼrlarida bu xil badiiy obrazlar talaygina. Ularning aksariyati shoir ijodida anʼanaviylik kasb etgan. Jumladan, *kangul/koʻngil, ishq, oshiq, hijron, vasl, ozor, sogʻinch, gʻarib, xazon, yaproq, toʻrgʻay, yulduz, oy, togʻ, yolgʻizlik, sukut/sukunat, qaldirgʻoch, soʻz, mehr, yoʻl, vaqt, makon* kabi timsolli obrazlarni keltirish mumkin. Bu obrazlarning aksariyati barcha davr sheʼriyatida, xususan, mumtoz adabiyotda ham koʻplab qoʻllaniladi. Ikrom Otamurod sheʼrlarida bu obrazlar mavzu va ohangga mos ravishda oʻz maʼno qamrovini kengaytirgan. Shoir soʻzlarni qayta kashf etib yangilagan. Albatta, bunda anʼanaviy obraz zamiridagi maʼnolar qatlamlari butkul yoʻqolib ketmaydi, ularning qaʼtida maʼnolar tadriji saqlanadi.

Asosiy boʻlim. Alohida olingan soʻz obrazga aylanmasligi mumkin. Adabiyotshunos olim B. Sarimsoqovning qayd etishicha, *"Soʻzning oʻzi badiiy kontekstda boshqa soʻzlar bilan munosabatga kirishib, badiiy obrazga aylanadi"* [1:39]. Badiiy obrazning voqe boʻlishida esa nafaqat shoir badiiy tafakkuri, balki zamon ruhi, turli ijtimoiy qarashlar, estetik mezonlar va muayyan adabiy jarayon ham muhim oʻrin tutadi. Bu kabi omillar muayyan obrazning oʻziga xos mazmun kasb etishiga sabab boʻladi. Chunki har qanday badiiy asar kabi sheʼriy asar mazmunini yaxlitlashtirib turuvchi bosh gʻoya mavjud. Bosh gʻoya sheʼriy matndagi barcha soʻzlarni yashirin tarzda oʻz izmiga boʻysundiradi va asar gʻoyasining ifodasi boʻlmish sheʼriy matnga xos poetik mazmun bagʻishlaydi. Soʻz ana shu jarayonda tovlanib, tuslanadi. Shoirning u

yoki bu anʼanaviy obrazga qanday poetik maʼno yuklaganini kitobxon asar mutolaasidan soʻnggina anglab etadi. Buni sheʼriy matndagi barcha soʻz – obrazlar misolida kuzatish mumkin. Zero, badiiy asarni idrok etish oʻzlikni anglash bilan bogʻliq holda kechadi. Shuningdek, badiiy asarni idrok etish mexanizmi sifatida empatiya, yaʼni oʻzini obraz bilan tenglashtirish singari holatlar ham mavjudki, bu esa oʻquvchining kuchli darajada emotsional taʼsirlanishiga sabab boʻlishi mumkin. Ayni hodisa – ijobiy va salbiy emotsional holatlarning bir-biriga oʻtishi bilan bogʻliq murakkab jarayon boʻlib, shaxsning oʻzligini qayta tushunishga undaydi va bu esa uning qadriyatlar tizimida toʻntarish yasashga qodir. Shu maʼnoda, quyidagi misralarda kangul/koʻngil obrazining umumlashma poetik maʼnosi oʻzlikni anglash – idrok etish vazifasida keladi:

Hayroning ham kanglungda,

Vayroning ham

kanglungda.

Oring ham kanglungda,

Xoring ham kanglungda...

Toʻzing ham kanglungda,

oʻzing... ham kanglungda... oʻzing... ham kanglungda...

[2:32].

Avvalo, "oʻzlikni anglash" deganda sheʼrxon nimalarni tushunadi? Yoki his qiladi? Nazarimizda, bu tushunchani izohlashdan oldin, "oʻzlik" soʻzining oʻzi nima ekanligini bilib olish lozim. Soʻzning sirtidan ham koʻrinib turganidek, "oʻzlik"ning oʻzagi "oʻz"dir. Yaʼni "oʻzlik" "oʻz"ga tegishlidir. "Oʻz" esa "asl" demakdir. Xalqona aytganda, inson bir kuni oʻziga "Men kimman" degan savolni bergan zahoti u oʻzini anglash yoʻliga chiqqan, birinchi qadamini qoʻygan boʻladi. Shoir "Hayroning ham,